

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

מסעי תשס"ח פרשת שבוע

נפילת ארץ ישראל הרב ארנרייך, ראש כולל "ארץ חמדה"

התורה בפרשתנו נוקטת לשון זו:

"וַיְדַבֵּר יְקֹנֶךָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנַעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לְכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנַעַן לְגַבְלִיתִיךָ" (במדבר ל"ד א, ב).

צריך להבין מדוע התורה משתמשת בשורש של "תפל" מלשון נפילה, כדי לבטא את ענין חלוקת הארץ לחלות. ברש"י מובאים שני נימוקים:

א. כיון שחלוקת הארץ היתה ע"י גורל, חלוקה מסוג זה קרויה בכתוב נפילה כמו שמצינו במגילה "בַּחֲדָשׁ הַקְּרָאשׁוֹן הוּא חֲדָשׁ נִיסָן בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לְמֶלֶךְ אַחְשָׁרוֹשׁ הַפִּיל פּוֹר הוּא הַזֹּרְקֵל" (אסתר ג' ז).

ב. ע"פ המדרש בתנחומא: "ומדרש אגדה אומר ע"י שהפיל הקב"ה שריהם של שבע אומות מן השמים וכפתן לפני משה, אמר לו ראה אין בהם עוד כח"

מצינו עוד במדרש:

"זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לְכֶם בְּנַחֲלָה וְכִי הָאָרֶץ נּוֹפֶלֶת וְהִלָּא כְּתִיב (קהלת א) וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת, אֵלָּא כִּשְׂבָאוֹ הַמְרַגְלִים וְהוֹצִיאוּ דָבָה עַל הָאָרֶץ כְּעַס עֲלֵיהֶם מִשֶּׁה אָמְרוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁה רִבִּינוּ אֵילוּ הֵיוּ הַמְרַגְלִים שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה בְּדִין הוּא שְׁנֵאמִין שְׁנֵאֵי (דברים יט) ע"פ שני עדים או ג' עדים הרי הן עשרה (שם /דברים/ א) אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו כביכול אין בעל הבית יכול להוציא כליו משם! מה עשה הקב"ה נטל שר הארץ וכפתו והפילו לפניהם שְׁנֵאֵי (דברים א') ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ וכי לפניהם היתה אלא שהפיל שרה ואומר להם עלה רש אל תירא ואל תחת לא מן הנפילים ולא מן עם רב" (במדבר רבה פרשה כג ו).

טעותם של עשרת הנשיאים - המרגלים מוסברת גם בכך שלא הבינו את הקדושה המיוחדת של ארץ ישראל, ארצו של הקב"ה - מקום השכינה.

מה הפריע להם?

המדרש מסביר זאת כך:

"זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לְכֶם בְּנַחֲלָה, מֵהוּ "לְכֶם" - לְכֶם הִיא רְאוּיָה, מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהֵיוּ לוֹ עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת וְהִיא מְשִׁיא לְעַבְדֵי שִׁפְחוֹת מִן אוֹסִיא (ארץ) אחרת ולשפחותיו עבדים מן אוסיא (ארץ) אחרת עמד המלך וחשב בדעתו אמר העבדים שלי והשפחות שלי מוטב שאשיא עבדי לשפחותי שלי לשלי כך כביכול אמר הקב"ה הארץ שלי שְׁנֵאֵי (תהלים כד) לה' הארץ ואומר כי לי הארץ וישראל שלי הם שנאמר (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים מוטב שאנחיל ארצי לעבדי, שלי לשלי לכך נאמר זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה" (במדבר רבה פרשה כג יא).

גם הארץ וגם ישראל הם קדושים לכן הקשר בינם הוא בבחינת זיווג אידאלי.

בעל ה"שפת אמת" (פרשת מסעי תרמו) מסביר:

"כאשר נכנסו בני ישראל לארץ ישראל ירדה הארה משמים משורש ארץ ישראל של מעלה וזו הכוונה "אשר תפול", וכמו שנתגלה הארה וקדושה בא"י בבוא בני"י לשם כמו כן ירדה הארה וקדושה לנפשות בני"י בבואם לא"י כמו הנשמה היתירה של כל יהודי בשבת".

וכעין זה כתב ה"שפת אמת" גם בדרוש אחר (מסעי תרמו - תרמח):

"כי ארץ ישראל מוכן להשראת השכינה אבל הוא באמצעות בני ישראל כי בני ישראל צריכים לארץ ישראל. לכן כשבאו בני ישראל לארץ ישראל נגמר צורת ארץ ישראל. כמו שנאמר אצל יעקב אבינו "ויחן את פני העיר הוא הודה, זיוה והדרה".

על כן המרגלים, מלבד כלב ויהושע, התקשו לראות בארץ את מלוא קדושתה והדרה מכיון שעדיין היה חסר החבור בין הארץ לעם.

אם כך, נלמד מפרשתנו כי ככל שנצליח להתנחל ולהתישב בכל חלק מחלקי ארץ ישראל ונחזק את הקשר בין עם ישראל לארץ ישראל, כך נגביר ונגלה את הקדושה המיוחדת של ארצנו ארץ הקודש. כך תתחזק עוצמתו הרוחנית של עם ישראל ולא נכשל שוב ח"ו ב"חטא המרגלים".

מוקדש לע"י רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה.

המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

קנייני קרקעות

הרב יואב שטרנברג

בגליון זה נעסוק בקנייני קרקעות.

המשנה במסכת קידושין (כו.) אומרת שקרקעות נקנות בשלושה קניינים – כסף, שטר וחזקה. בקניין כסף דנו בגליון הקודם. השבוע נדון בקניין שטר.

לשון השטר

הברייתא במסכת קידושין (כו.) מסבירה, כיצד מועיל שטר קניין: "בשטר כיצד? כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בהם שוה פרוטה שדי מכורה לך, שדי נתונה לך – הרי זו מכורה ונתונה".

מדברי הברייתא עולה, שלשון השטר צריכה להיות לשון הווה. בברייתא במסכת גיטין (מ:) מבואר, שגם אם השטר כתוב בלשון עבר, הוא מועיל. אולם, כאשר השטר נכתב בלשון עתיד, נחלקו רבי מאיר וחכמים: "ת"ר: האומר נתתי שדה פלונית לפלוני, נתונה לפלוני, הרי היא שלו – הרי היא שלו; אתננה לפלוני – ר"מ אומר: קנה, וחכמים אומרים: לא קנה. אמר רבי יוחנן: וכולן בשטר".

סברתם של חכמים היא, שכאשר השטר נאמר בלשון עתיד, הוא אינו מתאר את פעולת הקניין שנעשתה, אלא זו רק הודעה על התחייבות לעשות קניין בעתיד. והשטר כשלעצמו איננו מעיד על מעשה הקניין. לשאלת תוקפה של ההתחייבות מסוג זה נקדיש דיון נפרד בגליון אחר.

הצורך בעדים בקניין שטר

נקודה נוספת העולה מהברייתא במסכת קידושין היא, שהשטר יכול להיכתב על ידי המקנה בעצמו, בגוף ראשון; אין השטר צריך להיכתב על ידי עדים, בלשון עדות. זאת בניגוד ללשון הרגילה בשטרות, שהיא דברי העדים החתומים על השטר (כדוגמא לכך נביא את לשון הכתובה: 'אנן סהדי איך החתן אמר להדא בתולתא שפירתא הוי לי לאינתו...'). אומנם כיום מקובל שגם ההחתן חותם בסוף, אבל זהו מנהג מאוד חדש. הכתובה איננה דברי החתן, אלא עדותם של עדי הכתובה על מה שאמר החתן).

כידוע, בקידושין וגירושין, יש הכרח בעדים בשעת הקידושין והגירושין, כדי לתת תוקף למעשה. עדים אלו נקראים עדי חלות, משום שללא עדותם, לא חלים הקידושין והגירושין. הגמרא במסכת קידושין (סה:) אומרת, שמעשה קניין של ממון איננו זקוק לעדים – לא איברו סהדי אלא לשקרי'. עדים בממונות הם עדי ראייה בלבד, ולא עדי חלות. אולם, כפי שנראה לקמן, קניין שטר הינו חריג בעניין זה.

במסכת גיטין (כו:) ועוד) נחלקו רבי מאיר ורבי אלעזר, אלו עדים נחוצים בגט מן התורה. לדעת רבי מאיר, העדים היוצרים את חלות הגירושין הם העדים החתומים על השטר. לעומת זאת, לדעת רבי אלעזר עדי החלות הם העדים המעידים על מסירת הגט מיד הבעל ליד האשה. לדעת רבי אלעזר, אין צורך שעדים יחתמו על הגט.

להלכה נפסק כדעת רבי אלעזר. ונחלקו ראשונים, אם הלכה כמותו רק לגבי גיטין וקידושין, או גם לגבי ממונות, דהיינו, האם שטר שלא נחתם בעדים ונמסר בפני עדים נחשב שטר. הרמב"ם (הלכות מלוה ולוה פרק יא הלכה ב) פוסק ששטר כזה נחשב שטר. כדעתו פוסק גם השולחן ערוך (חושן משפט סימן נא סעיף ז). אולם, השי"ך (שם סק"ט) מביא חבל גדול של ראשונים הסוברים ששטר ללא חתימת עדים, אינו נחשב שטר.

התוספות (גיטין ד. ד"ה דקיימא) כותבים: "וכן שטר מתנת קרקע או שטר מכר שהוא לקנין קרקע ואינו לראיה, אין מועיל כלום לרי' אלעזר אם ידוע שלא נתנו בפני עדים. מיהו יש לחלק, דלענין ממון דמהניא הודאת בעל דין כמאה עדים סגי בעדי חתימה במקום הודאת בעל דין, אבל בקידושין וגירושין לא מהניא הודאת בעל דין משום דמחייב לאחרים דבקידושין אסר לה אקרובים ובגירושין אסר לה אכהן".

בעל קצות החושן (סי' מב סק"א) מבין מדברי התוספות, שהודאת בעל דין מהווה תחליף לעדי המסירה בלבד, אבל התוספות עדיין מצריכים עדי חתימה. וטעמו, שאין שטר בלא עדי חתימה, גם לדעת רבי אלעזר. הודאת בעל דין יכולה להוות תחליף לעדי המסירה, משום שבממונות אין צורך בעדי חלות לקניין, אלא רק בעדי ראייה, כפי שכתבנו לעיל. ולכן, כשיש הודאת בעל דין שהשטר נמסר, הוא מועיל אף שלא נמסר בעדים. אולם, עדי החתימה נחוצים כדי להגדיר את השטר כשטר, ובלא עדים אין כאן שטר אלא נייר בעלמא. לכן, לשיטת התוספות כותב קצות החושן, שטר שלא נחתם בעדים, אינו יכול לשמש כשטר קניין. קצות החושן מבסס את דבריו גם על דברי תוספות במקום נוסף (גיטין י. ד"ה חספא): "אבל שטר מתנה אין כשר לקנות בו מדאורייתא, אלא אם כן יש עדים כשרים בשעת מסירה. ואפילו אם נאמר ששטר מתנה שחתמו בו ישראל כשר לקנות בו בלא עדי מסירה, הינו משום שידוע על ידי עדי חתימה שהן כשרים מן התורה, שבא השטר מיד הנותן ליד המקבל, וכן כשר בהודאת נותן שהוא כמאה עדים. אבל בשטר שחתומים בו נכרים, שאין בו לא עדי חתימה ולא עדי מסירה שכשרין להעיד ולא הודאת בעל דין, לא חשיב שטר לקנות על ידו".

הרי מבואר בתוספות, ששטר שלא נחתם בעדים, ולא נמסר בפני עדים, פסול. אמנם, בקצות החושן ציין, שהר"ן חולק על התוספות. לדעת הר"ן, רבי אלעזר סובר, שבאופן עקרוני, עדי מסירה מספיקים לבד ליצור שטר. ואף על פי כן, גם גט שנחתם בלבד, ולא נמסר בפני עדי מסירה כשר. הטעם לכך הוא, שעדי החתימה משמשים כעין ראיה על כך שהייתה מסירה כדין. לשיטת הר"ן, כותב קצות החושן, ייתכן לומר, שגם אם השטר לא נחתם

בעדים, אלא רק נכתב בכתב ידו של המקנה, הרי הוא משמש כראיה על המסירה, ויהיה אפשר לקנות בו. בעל נתיבות המשפט (שם סק"א) סבור, שגם לדעת התוספות, שטר בכתב יד המקנה שלא נמסר בעדים, כשר. נמצא, שלדעת קצות החושן בהבנת התוספות, שטר הוא מסמך 'רשמי' – מעין 'אישור נוטריוני'. כיוון שמדובר במסמך רשמי, מסירתו לקונה יוצרת גמירות דעת. לעומת זאת, על פי הבנת נתיבות המשפט, אין היותו של השטר הנמסר מסמך רשמי יוצרת את גמירות הדעת אלא עצם מעשה המסירה (לדעת רבי אלעזר). מעשה המסירה בפני עדים נותן פומביות להחלטה של המקנה להקנות, שהרי יש עדים על מסירת השטר, וזו הסיבה לגמירות הדעת. אלא שגם כל ראייה אחרת שתהיה לקונה על המסירה, כגון עדי חתימה על השטר או כתב יד המקנה, יוצרת את גמירות הדעת. יש לציין, שבשולחן ערוך (חושן משפט סימן קצא סעיף א) נפסק: "בשטר כיצד, כתב לו על הנייר או על החרס או על העלה: שדי נתונה לך שדי מכורה לך, כיון שהגיע השטר לידו, קנה, אף על פי שאין שם עדים כלל". דהיינו, בשולחן ערוך מבואר כדברי נתיבות המשפט, שאין צורך שהשטר יחתם בעדים.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

השיגעון הכללי והשיגעונות הפרטיים

חלק ב: הקשר בין דיני הביכורים לבין "שנת התבואה"

הקשר שבין הביכורים לבין חנוכה

המשנה במסכת ביכורים (א, ו) מבארת את מועדי הבאת הביכורים ואת דיניהם השונים: "מעצרת (חג שבועות) ועד החג (סוכות) - מביא (את הביכורים למקדש) וקורא (שם במקדש את האמור בתורה מ'הגדתי היום לה' אֱלֹהֵיךָ וגו')"; מן החג ועד חנוכה - מביא ואינו קורא..."

המשנה מבארת שדיני הבאת הביכורים שבתורה נאמרו לכתחילה לתקופה שבין העצרת לבין חג הסוכות. ולכן מי שמביא את הביכורים בתקופה הזו למקדש - קורא שם את הדברים שהתורה צוותה עליו לומר בעת הבאת הביכורים. אולם מי שמביא אותם אחר כך, בתקופה שמן החג ועד חנוכה, - מביא ואינו קורא. ומבואר במשנה - שלאחר החנוכה - אין מביאים ביכורים.

הספרי (דברים פיסקא רצז) מביא את המקור לדיני המשנה:

"יכול אתה מביא כל זמן שאתה קורא? תלמוד לומר 'אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאֶרֶץךָ' - כל זמן שהם מצויים על פני ארץ (והביכורים אינם מצויים על פני הארץ אחרי החנוכה - ולכן אין מביאים אותם). יכול שאתה קורא כל זמן שאתה מביא? תלמוד לומר - 'וְאָמַרְתָּ... וְשָׂמַחְתָּ' - אין קריאה אלא בשעת שמחה. כשתמצא אומר: מעצרת ועד החג - מביא וקורא (מפני שזה זמן של שמחה וגם הביכורים מצויים); מהחג ועד חנוכה - מביא ואינו קורא (מפני שהביכורים עדיין מצויים אך אין זה זמן של שמחה).

התקופה שמן העצרת (חג הקציר) ועד החג (חג האסיף) היא תקופה של שמחה, וכן מבואר בספר ישעיה (ט, ב): "...כְּשִׂמְחַת בְּקָצִיר כְּאֶשֶׁר יִגְלוּ בְּחֶלְקָם שְׁלָל". האדם שמח בעת שהוא קוצר את תבואתו בשדה, והוא שמח בעת שהוא אוסף ומחלק את שלל תבואתו. והספרי מסביר שאפשר לקרוא את פרשיית הבאת הביכורים רק בתקופה השמחה הזו.

והספרי מוסיף להסביר, שאין מביאים ביכורים מחנוכה ואילך מפני שהם אינם מצויים עוד. ורש"י (פסחים דף לו, ב) כתב בהסבר דברי הספרי - שלאחר החנוכה הביכורים כלו לחיה מן השדה.

אך כאשר הרמב"ם (הלכות ביכורים ב, ו) מביא את דין המשנה הוא נראה כמתעלם מהסבר הספרי:

"אין מביאים ביכורים קודם לעצרת שנאמר - וחג הקציר בכורי מעשיך, ואם הביא אין מקבלין ממנו אלא יניחם שם עד שתבוא עצרת ויקרא עליהן. וכן אין מביאים ביכורים אחר חנוכה - שהביכורים שבכרו אחר חנוכה הן חשובין משנה הבאה, ויניחם עד אחר עצרת."

הרמב"ם מסביר שאין מביאים ביכורים אחר חנוכה מפני "שהביכורים שבכרו אחר חנוכה הן חשובין משנה הבאה". אולם מקורו של הרמב"ם אינו ידוע; ובנוסף לכך קשה עליו קושיית הראב"ד. הראב"ד הקשה על הרמב"ם, שט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, והוא זמן רב אחר החנוכה, ומדוע הרמב"ם קובע שהשנה הקודמת ממשיכה רק עד החנוכה?

פתרון הקשיים

הרמב"ם לא התעלם מן הספרי, אלא שדברי הספרי הם תמוהים וצריכים פתרון. הביכורים באים משבעת המינים שארץ ישראל נתברכה בהם. ובמסכת פסחים (דף נג, א) מבואר שהענבים מצויים על פני הארץ עד הפסח של השנה הבאה, וכן הזיתים עד העצרת של השנה הבאה, והתמרים עד הפורים של השנה הבאה; ורק התאנים מצויים רק עד החנוכה⁸. ואם כך, מדוע הספרי אומר שהביכורים מצויים על פני הארץ רק עד החנוכה? והרי שאר הפירות (חוץ מהתאנים) מצויים גם אחר החנוכה!! ומדוע בעל כרם ענבים לא יוכל להביא את בכורי הענבים שלו גם לאחר החנוכה?!

הרמב"ם פתח את דברי הספרי התמוהים באמצעות המפתח של "שיגעון התבואה". ולשיטתו, הספרי מרמז באמצעות המעשה התמוה שה"שיגעון הכללי" של בני האדם הוא "שיגעון התבואה"; וכל שאר הגידולים שבני האדם מגדלים, כגון עצי פרי, הם "שיגעונות פרטיים" של בני האדם שסבורים שאם הם לא יטעו עצים יחסרו להם פירות למאכלם. אולם דיני התיקון של השיגעונות הפרטיים צריכים להיות טפלים אל התבואה שהיא השיגעון הכללי.

הבאת הבכורים הראשונה

הבאת הבכורים הראשונה נעשתה על ידי קין והבל (בראשית ד, ג-ז):

"וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה' וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֲלִבְהֶן וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ: וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו: וַיֹּאמֶר ה' אֶל קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָּנֶיךָ וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חֲטָאת רִבְצָ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתוּ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ:"

הבל ידע שנגזר עליו על בני האדם ללקות בעונש של שיגעון התבואה, והוא נאלץ להידמות לכולם ולזרוע ולקצור כדי לאכול; אך עיקר עיסוקו היה רעיית צאן. אולם קין אהב את השיגעון הזה והוא היה עובד אדמה. הבל הביא את בכורות צאנו לקרבן ביכורים - וקרבנו היה רצוי לה'; ואילו קין הביא לקרבן ביכורים "מפרי האדמה" - וקרבנו נדחה. בפרקי דרבי אליעזר (כא) נאמר: "והביא קין מותר מאכלו קליות זרע פשתן". חז"ל מבארים שקרבנו של קין לא היה רצוי מפני שהוא לא הביא לקרבן את מה שהיה חשוב בעיניו - אלא את "מותר מאכלו". קין היה צריך להביא לקרבן ביכורים את "ביכורי התבואה" שהם עיקר מאכלו של האדם, אלא שהוא הביא גידולים שהיו טפלים לתבואה.

עם ישראל נצטווה לתקן את חטא ה"מנחה" של קין, והוא נצטווה להביא באופן ציבורי את ביכורי התבואה. למחרת הפסח הצבור מביא ל"מנחת בכורים" את "ביכורי השעורים"; ובמקום "קליות זרע פשתן" של קין הם נצטוו להביא "אָבִיב קְלוּיִם" (שעורים קלויים). ולאחר מכן בעצרת כשמגיע קציר החיטים בשלב שהם מתאימים לעשיית כיכר לחם, הצבור נצטווה להביא "מִנְחָה חֲדָשָׁה... לַחֶם תְּנוּפָה".

לאחר שהצבור תיקן את חטאו של קין, והביא באופן ציבורי ביכורים מהתבואה שהיא עיקר מאכלו של האדם; יש מקום ליחידים מישאל להביא ביכורים מכל שבעת המינים. ומן העצרת ואילך יש ציווי על היחידים להביא ביכורים משבעת המינים שארץ ישראל נשתבחה בס. הבאת הבכורים הפרטית הזו - שכוללת בתוכה את פירות האילן - נועדה לתקן את השיגעונות הפרטיים של בני האדם. אולם היא טפילה להבאת ביכורי התבואה שהיא עיקר מאכלו של האדם.

שנת התבואה

שנת הלוח העברי מתחילה בראש השנה והיא מסתיימת בראש השנה, ואורכה הוא שנים עשר חודשים בשנה רגילה, ושלושה עשר חודשים בשנה מעוברת. אולם שנת הלוח החקלאי אינה מוגדרת באופן חתוך. רוב בני האדם חורשים וזורעים בעונת ה"זרע", ורוב בני האדם קוצרים בעונת ה"קציר". אולם מיעוט של בני האדם זורע לאחר עונת הזרע, ומיעוט של בני האדם קוצר לאחר עונת הקציר. ונמצא ש"שנת התבואה" שמכילה בקרבה תהליך של "זריעה וקצירה", מתחילה ב"זריעה" של הזרעים שחורשים וזורעים בתחילת תשרי והיא מסתיימת ב"קצירה" של המאחרים ביותר.

כאשר הספרי אמר שהבכורים מצויים על פני השדה רק עד החנוכה, כוונתו היתה לבכורי התבואה!! הקציר של המאחרים ביותר מסתיים בחנוכה, ולכן רק עד החנוכה מצויים בכורי תבואה על פני השדה. אולם הבאת ביכורים משאר המינים נועדה לתקן את השיגעונות הפרטיים של בני האדם והיא טפלה ל"שיגעון הכללי" של "שיגעון התבואה". וכאשר מסתיימת "שנת התבואה" ואין ביכורי תבואה, אי אפשר להביא ביכורים משאר המינים.

לשיטת הרמב"ם, כאשר הספרי אמר שמביאים ביכורים רק עד חנוכה - "כל זמן שהם מצויים על פני ארצך", הוא יצר קושי מכוון; שהרי "ביכורי הפירות" מצויים גם לאחר חנוכה. אולם הספרי בנה על כך שמי שמודע לקיום השיגעון הכללי של שיגעון התבואה - ידע לבאר את כוונתו. ויבין שכאשר הספרי אמר "הם" - הוא עבר לדבר על "ביכורי התבואה". וידע לבאר, שהספרי החל לדבר על "ביכורי הפירות" אך הוא תלה את נימוקו ב"ביכורי התבואה".

הרמב"ם פיענח עבורנו את הספרי התמוה. הרמב"ם מבאר שתיתכן מציאות של ביכורי פירות אחר החנוכה, וכוונת הספרי היתה לומר ש"שנת התבואה" מסתיימת בחנוכה. ומכיוון שכל שאר הביכורים טפלים לתבואה, - "הביכורים שבכרו אחר חנוכה הן חשובין משנה הבאה".

המשותף לתוספת התמוה ולספרי התמוה

התוספת לגבי הלוח, מספרת על בעיה בזיכרונו של אחד מגדולי התנאים, והזמנים שמוזכרים בה אינם מתאימים לימנים שמוזכרים במשנה. והספרי אומר שהבכורים אינם מצויים, כאשר ידוע ממקורות אחרים שהם מצויים. התוספת והספרי - בונים על כך שמי שיעלה על הקושי שטמון בס יפתח אותם באמצעות המפתח הכללי של שיגעון התבואה. ויבין שאיסור ספיחי הירק וכן מצוות הבאת ביכורי הפירות - הם דינים פרטיים שתלויים בשיגעון הכללי של "שיגעון התבואה". לשיטת הרמב"ם, התוספת והספרי משמשים כאן בתפקיד "ליקוטי הלכות" והם מסבירים את דיני המשניות באמצעות רמזים לעולם המחשבה והאגדה.

⁵ כמבואר במשנה (ביכורים ג, ו): "עודהו הסל על כתפו קורא מ'הגדתי היום לה' אֶלְהֵיךָ' (דברים כו, ג)..."

⁶ דברים כו, ב

⁷ דברים כו, ג-יא

⁸ "אוכלין בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים". (פסחים דף נג, א)

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Johannesburg, South Africa

וינברג (יוהנסבורג), דרום אפריקה

שיקול דעת בקדימות חולים שיש בהם סכנה כשאי-אפשר לטפל בכולם בו-זמנית
סיון תשנ"ב

שאלה

כאשר יש מחסור במקום פנוי בחדר טיפול נמרץ או מחסור במכונת דיאליזה - ומדובר במעשים שבכל יום - מה צריכים להיות הקריטריונים של סדרי העדיפויות לקבלת חולים? האם הכללים שבמסכת הוריות דף יג ע"א תקפים להלכה? האם ישנם כללים הלכתיים אחרים?

תשובה

כאשר ישנו מצב המצריך שיקול-דעת בקדימות החולים, נראה שזהו הסדר¹:
א. יש להקדים חולה שיתרפא לחיי עולם לחולה שיתרפא לחיי שעה². חיי שעה מוגדרים - עד שנה, וחיי עולם - משנה ומעלה³.
ב. אם שניהם חיי עולם או שניהם חיי שעה, צריך להקדים את מי שהגיע קודם⁴, אלא אם כן זה שהגיע שני מצבו קשה יותר. דבר זה תלוי בהכרעת הרופא⁵.
ג. בדרך כלל קודם החולה שאותו הרופא יודע לרפא, אף אם הגיע אחרי החולה ויטייב מרפואתו, ודבר זה צריך שיקול-דעת⁶.
ד. כאשר שניהם שווים בכל הפרטים דלעיל, צריך הרופא לילך לפי סדר המשנה בהוריות, ואם אינו יודע יטיל גורל⁷.

- 1 עיין בספרנו "במראה הבזק" (ח"א תשובה פט; לג1 במהדורה ראשונה).
- 2 "אגרות משה" (חושן משפט ח"ב סי' עג, ב וכן סי' עה, ב).
- 3 שם (שם סי' עה, ב).
- 4 שם (שם סי' עד, א וסי' עה, ב).
- 5 שם (שם סי' עד, א).
- 6 כנ"ל.
- 7 כנ"ל וכן שם (סי' עה, ב).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)